

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
професору Тетяні КОМАРОВІЙ
майдан Свободи 4, м. Харків, 61022

РЕЦЕНЗІЯ

офіційного рецензента кандидата філософських наук, доцента кафедри політології ННІ філософії, культурології, політології Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна Олексія БАТАЛОВА на дисертаційну роботу **Владислава КОШЕЛЬНИКА «Військові конфлікти на пострадянському просторі: порівняльний аналіз»**, подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 052 – Політологія.

1. Обґрунтування вибору теми дослідження.

Дисертаційна робота Кошельника Владислава Едуардовича присвячена одній з найбільш актуальних проблем сучасної політичної науки – порівняльному аналізу військових конфліктів на пострадянському просторі. Обрана тема має безперечне наукове, суспільно-політичне та безпекове значення, оскільки військово-політичні конфлікти, що виникли по розпаду СРСР, не лише визначили траєкторії розвитку окремих держав, а й суттєво вплинули на трансформацію регіональної та міжнародної систем безпеки.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що пострадянський простір після 1991 року став ареною численних конфліктів різної інтенсивності, тривалості, політичної природи та ступеня міжнародного залучення. Нагірно-Карабаський, Придністровський, Абхазький та Південноосетинський конфлікти, російсько-грузинська та російсько-українська війни засвідчили, що процеси державотворення, модернізації політичних режимів, формування національних ідентичностей і визначення зовнішньополітичних орієнтацій у

регіоні відбувалися в умовах значної конфліктності. Ця конфліктність, як показано в дисертації, не може бути поясненою лише етнополітичними відмінностями або локальними територіальними суперечками. Вона має глибші, структурні джерела, пов'язані з незавершеністю політичної трансформації, інституційною слабкістю держав, нетривалим історичним досвідом політичної незалежності, неопатримоніальними практиками, зовнішнім втручанням, геополітичним суперництвом і збереженням неоімперських стратегій впливу.

Особливого значення тема дослідження набуває в контексті російсько-української війни, яка стала не лише трагічним випробуванням для української державності, а й ключовим чинником переосмислення всієї архітектури європейської безпеки. Автор обґрунтовано виходить із того, що повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року не може розглядатися як ізольована подія або раптовий початок війни. У дисертації зазначене вторгнення інтерпретується як перехід до відкритої воєнної фази після тривалого періоду лімінальної ескалації, що включала політичний тиск, інформаційні операції, економічні важелі, проксі-інструменти, обмежене силове втручання та стратегічне маніпулювання невизначеністю.

Вибір теми є виправданим також з огляду потреби політичної науки в оновленні аналітичного інструментарію дослідження сучасних збройних конфліктів. Класичні підходи, що розмежовують стан миру і стан війни, часто виявляються недостатніми для пояснення тих форм конфліктної динаміки, що є характерними для пострадянського простору. Саме тому звернення дисертанта до лімінального підходу, режимно-конфліктного аналізу та типологізації конфліктів за параметрами інтенсивності й міжнародного залучення є науково доцільним і методологічно обґрунтованим. Робота відповідає актуальним потребам розвитку вітчизняної політології, зокрема в частині осмислення політичної природи війни, ролі політичних режимів у продукуванні конфліктів, а також можливостей

міжнародних інституцій у запобіганні ескалації та врегулюванні збройних протистоянь.

2. Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому і оформлення.

Дисертаційна робота В.Е. Кошельника має логічну, послідовну й концептуально цілісну структуру. Вона складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків і списку використаних джерел. Структура дослідження побудована за проблемно-хронологічним принципом, що відповідає поставленій меті – здійснити системний компаративний аналіз військових конфліктів та війн, які виникали та тривають на пострадянському просторі, виявити їхні передумови, характер перебігу, історико-політичні уроки та можливості врегулювання.

У вступі належним чином обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано методологічну основу, наукову новизну, практичне значення отриманих результатів, апробацію та структуру роботи. Об'єктом дослідження визначено політико-територіальну трансформацію на пострадянському просторі, а предметом – збройні конфлікти на пострадянському просторі, їхні причини, перебіг та особливості врегулювання в контексті регіональної та міжнародної безпеки. Таке співвідношення об'єкта й предмета є коректним і дає змогу розглядати військові конфлікти не ізольовано, а в широкому контексті трансформаційних процесів, що розгорнулися після розпаду СРСР.

Перший розділ дисертації присвячено дослідженню модернізації пострадянських політичних режимів, траєкторіям їхньої еволюції та теоретичним підходам до вивчення збройних конфліктів. Автор аналізує особливості політичної модернізації в пострадянських державах, звертаючи увагу на специфіку конституційної динаміки, економічних та ідеологічних змін, трансформацію зовнішньополітичних орієнтацій, а також на гібридний і неопатримоніальний характер більшості пострадянських політичних режимів. Важливим результатом цього розділу є запропонована режимно-конфліктна модель аналізу військових конфліктів, що дозволяє розглядати

конфлікт як наслідок взаємодії політичних, інституційних, соціальних і зовнішньополітичних чинників.

Другий розділ зосереджений на дослідженні передумов, перебігу та перспективах врегулювання збройних конфліктів на пострадянському просторі. У розділі розглянуто причини виникнення конфліктів, а також роль геополітичних інтересів, регіональних суперечностей, соціально-економічних проблем, інформаційного впливу та зовнішнього втручання. Автор аналізує Нагірно-Карабаський, Придністровський, російсько-грузинський та російсько-український кейси, приділяючи увагу ролі світових держав, міжнародних організацій і засобів масової інформації у процесах врегулювання. У цьому розділі також запропоновано двовісну таксономію військових конфліктів, яка поєднує критерії інтенсивності насильства та рівня міжнародного залучення.

Третій розділ присвячено аналізу сучасного становища України на пострадянському просторі. Автор послідовно аналізує становлення України як незалежної держави по розпаду СРСР, динаміку українсько-російських відносин у пострадянський період, а також витоки й передумови повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну. Значну увагу приділено проблемі міжнародного визнання України, Будапештському меморандуму, українсько-американським відносинам, внутрішнім трансформаціям української держави, а також еволюції російської політики щодо України. Російсько-українська війна розглядається автором не лише як міждержавне збройне протистояння, а й як кульмінаційний прояв ширшої конфліктної логіки пострадянського простору.

Дисертація справляє враження завершеного наукового дослідження. Поставлені у вступі завдання загалом виконано. Зміст розділів відповідає темі, меті й предмету роботи, а висновки логічно випливають з проведеного аналізу. Оформлення дисертації відповідає вимогам до кваліфікаційних наукових праць такого рівня. Список використаних джерел є достатньо репрезентативним і охоплює нормативні документи, наукові праці,

аналітичні матеріали, публікації міжнародних організацій та сучасні дослідження з проблематики конфліктів, демократизації, пострадянських режимів і міжнародної безпеки.

3. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Дисертаційне дослідження здобувача виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри політології ННІ філософії, культурології, політології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Зокрема, робота пов'язана з науково-дослідною темою кафедри «Розвиток політичної системи України в порівняльній та глобальній перспективі», що виконувалася з 2019 року до 2022 року та мала державну реєстрацію за номером 0119U102298. Після завершення цієї теми науково-дослідної роботи кафедри дослідження дисертанта змістовно продовжилося в межах наукового напрямку кафедри «Політичний режим України у порівняльній перспективі» на 2025–2030 роки за реєстраційним номером 0125U003338.

Зміст дисертаційної роботи безпосередньо відповідає зазначеним науковим темам, оскільки в ній досліджуються політичні режими пострадянських держав, особливості їхньої модернізації, інституційні передумови конфліктогенності, а також місце України в системі пострадянських трансформацій і міжнародної безпеки. Робота органічно поєднує проблематику порівняльної політології, теорії політичних режимів, конфліктології та міжнародних відносин і безпеки, ролі ЗМІ, що свідчить про її відповідність профілю наукової школи й дослідницьким напрямкам кафедри.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки й рекомендації, сформульовані у дисертації, є достатньо обґрунтованими. Їхня переконливість забезпечується поєднанням широкої джерельної бази, коректно визначеного

методологічного інструментарію та послідовної логіки викладу матеріалу. Автор використовує комплекс спеціальних політологічних методів, серед яких порівняльний метод, історико-політологічний, системний та інституційний підходи, метод case study, процесуальний аналіз, типологічний метод, аналіз документів і контент-аналіз джерел. Такий методологічний набір відповідає предмету дослідження і дозволяє виявити як загальні закономірності пострадянських конфліктів, так і специфіку окремих прикладів.

Порівняльний метод дав змогу порівняти військові конфлікти за параметрами їхнього виникнення, перебігу, інтенсивності, міжнародного залучення та механізмів врегулювання. Історико-політологічний підхід забезпечив реконструкцію генези конфліктів у контексті розпаду СРСР, трансформації політичних режимів і зміни геополітичного середовища. Системний та інституційний аналіз дозволив показати, що конфлікти на пострадянському просторі не є випадковими або суто локальними явищами, а пов'язані з характером державних інститутів, режимною динамікою, зовнішньополітичним вибором і здатністю політичних систем інтегрувати соціальні, регіональні та ідентичнісні суперечності.

Особливої уваги заслуговує використання процесуального аналізу та case study щодо російсько-української війни. Автор не обмежується фіксацією подій 2014 або 2022 років, а розглядає війну як тривалий процес ескалації, у якому приховані, гібридні, проксі- та інформаційні форми агресії поступово трансформувалися у відкриту міждержавну воєнну фазу. Це дозволяє дисертанту обґрунтувати тезу про лімінальний характер війни та про «розрив лімінальності» як момент переходу від неоднозначно атрибутованої конфліктної взаємодії до відкритої війни.

Висновки дисертації загалом відповідають поставленим завданням і ґрунтуються на проведеному аналізі. Автор послідовно доводить, що військові конфлікти на пострадянському просторі мають багатофакторну природу, зумовлену взаємодією незавершеного державотворення, політичної

модернізації, інституційної слабкості, геополітичного суперництва, зовнішнього втручання та трансформації сучасних форм війни. Обґрунтованою є також теза про те, що «заморожені конфлікти» не слід розглядати як остаточне припинення конфліктної динаміки або як гарантію на підписання стабільного миру. У дисертації вони інтерпретуються як режим інституціоналізованої нестабільності, який може підтримувати тривалу невизначеність, блокувати політичний розвиток держави та залишатися інструментом зовнішнього впливу.

5. Основні наукові результати, одержані автором, та їхня новизна.

Наукова новизна дисертаційної роботи здобувача Кошельника В.Е. полягає передусім у формуванні цілісної аналітичної рамки дослідження військових конфліктів на пострадянському просторі, яка поєднує режимно-конфліктний аналіз, типологізацію конфліктів, багатофакторне пояснення їхньої ескалації та авторську модель еволюції лімінальної війни. Важливими є те, що новизна роботи не зводиться до опису окремих конфліктів або узагальнення вже відомих підходів. Автор пропонує власний спосіб концептуального поєднання політичної трансформації, режимної динаміки, зовнішнього втручання та сучасних форм воєнної ескалації.

Одним із вагомих наукових результатів є запропонована автором режимно-конфліктна модель аналізу військових конфліктів на пострадянському просторі. Її значення полягає в тому, що конфлікт розглядається не як випадковий спалах насильства і не лише як наслідок етнічних чи територіальних суперечностей, а як результат взаємодії комплексу політичних та інституційних змінних. Такий підхід дозволяє пояснити, чому в одних пострадянських державах політичні трансформації супроводжувалися відносно контрольованими інституційними змінами, тоді як в інших – призводили до гострих криз, сепаратизму, зовнішнього втручання або відкритої війни між державами. Режимно-конфліктна модель дає можливість простежити, як характер політичного режиму, рівень інституційної спроможності, тип елітної конкуренції, зовнішньополітична

орієнтація, ступінь суспільної поляризації та наявність зовнішнього патрона формують конфліктну конфігурацію держави.

Суттєвим елементом наукової новизни є використання лімінального підходу до аналізу сучасних військових конфліктів. Автор переконливо показує, що сучасна війна не завжди починається з формального оголошення або очевидного перетину кордону регулярними військами. Вона може тривалий час розгортатися у проміжному просторі між миром і війною, де поєднуються інформаційний вплив, політичний тиск, економічні важелі, правова невизначеність, проксі-структури, диверсійні практики та обмежене застосування сили. Такий підхід є особливо продуктивним для аналізу російсько-української війни, оскільки дозволяє пояснити її розвиток не як послідовність розрізнених епізодів, а як цілісний процес ескалації.

На цій основі в дисертації запропоновано авторську модель еволюції лімінальної війни, яка включає п'ять взаємопов'язаних етапів: лімінальну фазу, часткову воєнну ескалацію, розрив лімінальності, відкриту війну та постлімінальну трансформацію. Концептуальна цінність цієї моделі полягає в тому, що вона дозволяє простежити перехід від прихованих і непрямих форм ворожої дії до відкритої воєнної фази. Особливо важливим є поняття «розриву лімінальності», за допомогою якого автор пояснює момент, коли стратегічна невизначеність, заперечуваність і гібридність поступаються місцем відкритій міждержавній війні. Застосування цієї моделі до російсько-українського кейсу дає змогу аргументовано стверджувати, що 24 лютого 2022 року стало не початком війни як такої, а переходом до її відкритої фази після тривалого періоду лімінальної агресії.

Окремої уваги заслуговує запропонована в роботі двовісна таксономія військових конфліктів пострадянського простору. Аналітичний інструмент побудовано на поєднанні двох критеріїв – ступеня інтенсивності насильства та рівня міжнародного залучення. Така типологізація є науково продуктивною, оскільки дозволяє уникнути спрощеного поділу конфліктів лише за географічною, етнічною або хронологічною ознакою. Інтенсивність

насилюства дає можливість оцінити масштаб бойових дій, тривалість, людські втрати, тоді як рівень міжнародного залучення показує, наскільки локальний або внутрішній конфлікт перетворюється на елемент ширшої міждержавної чи геополітичної боротьби. Цей підхід особливо важливий для пострадянського простору, де межа між внутрішнім і зовнішнім конфліктом часто є розмитою.

До важливих результатів дисертації слід віднести також поглиблену інтерпретацію російсько-української війни в контексті загальної трансформації пострадянського простору. Автор розглядає її як кульмінаційний прояв конфліктів, що виникли внаслідок розпаду СРСР, боротьби за суверенітет, протистояння демократизаційних і неоімперських тенденцій, а також кризи міжнародних механізмів безпеки. Така постановка проблеми дозволяє вийти за межі опису тільки перебігу війни та показати її як структурний конфлікт, що має регіональні, європейські та глобальні наслідки.

6. Дотримання академічної доброчесності.

У дисертаційній роботі Владислава КОШЕЛЬНИКА дотримано вимог академічної доброчесності. На підставі вивчення тексту дисертації здобувача, наукових праць здобувача та Протоколу контролю оригінальності (перевірку наявності текстових запозичень виконано в антиплагіатній інтернет-системі Strikeplagiarism.com) встановлено, що дисертаційна робота виконана самостійно, текст дисертації не містить плагіату, а дисертація відповідає вимогам академічної доброчесності.

Текст містить посилання на використані джерела, наукові праці, документи міжнародних організацій, нормативні матеріали та аналітичні публікації. У дисертації зазначено, що використання ідей, результатів і текстів інших авторів має відповідні посилання на джерела. Джерельна база роботи є достатньо широкою і репрезентативною, що дає підстави оцінювати проведене дослідження як самостійне.

Теоретичні положення та наукові висновки дисертації відображено в одноосібних публікаціях здобувача. Основні результати дослідження також були апробовані на всеукраїнських та міжнародних наукових і науково-практичних конференціях і семінарах. Це свідчить про належний рівень відкритості наукової роботи, її проходження через академічне обговорення та відповідність вимогам до оприлюднення результатів дисертаційного дослідження.

7. Практичне значення отриманих результатів.

Практичне значення дисертаційної роботи полягає в можливості використання її результатів у науково-дослідній, освітній, експертно-аналітичній та політико-прикладній діяльності. Запропоновані автором підходи можуть бути корисними для подальшого дослідження військових конфліктів, політичних режимів, процесів демократизації, міжнародної безпеки та механізмів запобігання ескалації.

Режимно-конфліктна модель може бути використана для аналізу конфліктного потенціалу пострадянських держав, виявлення інституційних та політичних чинників, що сприяють ескалації, а також для порівняння різних конфліктних кейсів у межах єдиної аналітичної рамки. Двовісна таксономія військових конфліктів має прикладне значення для систематизації конфліктів за рівнем інтенсивності та міжнародного залучення, що може бути корисним для експертного оцінювання ризиків, прогнозування динаміки протистоянь і розроблення стратегій реагування. Особливу практичну цінність має авторська модель еволюції лімінальної війни. Вона дозволяє ідентифікувати небезпечні форми прихованої або непрямой агресії ще до моменту відкритого застосування регулярних військ. Це може бути важливим для формування політики раннього попередження, стратегічної комунікації, протидії інформаційним операціям, оцінки проксі-загроз і вдосконалення механізмів міжнародного стримування.

Матеріали дисертації можуть бути використані в освітньому процесі під час викладання курсів із порівняльної політології, політичної

конфліктології, міжнародних відносин, безпекових студій, політичних режимів, пострадянських трансформацій та маніпуляційних технологій ЗМІ. Окремі положення роботи можуть бути корисними для підготовки аналітичних матеріалів щодо російсько-української війни, політики міжнародних організацій, проблем постконфліктного врегулювання та відновлення України.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Кошельника В.Е., слід водночас зазначити окремі положення, що мають дискусійний характер або можуть бути предметом подальшого уточнення.

Двовісна таксономія конфліктів, побудована на поєднанні інтенсивності насильства та рівня міжнародного залучення, є доволі переконливою, проте її можна було б доповнити ширшим поясненням того, як саме вимірюється міжнародна залученість у військові конфлікти. Так, вплив зовнішніх акторів може проявлятися в різних формах: військовій, дипломатичній, економічній, інформаційній, інституційній або проксі-підтримці. Чітке виокремлення цих форм та їх докладне дослідження посилює б прикладну цінність запропонованої типології.

У порівняльній частині дослідження окремі конфлікти пострадянського простору могли б бути проаналізовані за єдиним набором показників. Це дозволило б виразніше продемонструвати не лише унікальність російсько-українського кейсу (що є цілком виправданим з огляду на її значення для нашої країни), а й межі використання авторських моделей до інших конфліктів.

У роботі обґрунтовано критикується обмеженість міжнародних механізмів безпеки та недостатня ефективність міжнародних організацій у запобіганні ескалації конфліктів. Разом із тим доцільним було б дещо ширше розкрити відмінності між політичними, правовими та інституційними обмеженнями діяльності таких організацій, як ООН, ОБСЄ і НАТО. Це дало

б змогу точніше визначити, які саме механізми в сучасному світі виявилися повністю неефективними, а які могли б бути модернізовані.

Зазначені положення не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи. Вони мають переважно дискусійний характер і можуть бути враховані автором у подальших наукових дослідженнях, присвячених лімінальній війні, пострадянським конфліктам, міжнародному стримуванню та постконфліктному врегулюванню.

9. Загальні висновки щодо дисертаційної роботи.

Дисертаційна робота Кошельника Владислава Едуардовича «Військові конфлікти на пострадянському просторі: порівняльний аналіз» є самостійним, завершеним і актуальним науковим дослідженням, у якому розв'язано важливе наукове завдання, пов'язане з комплексним політологічним аналізом військових конфліктів на пострадянському просторі, їхніх передумов, динаміки, типологічних характеристик і перспектив врегулювання.

Автор продемонстрував належний рівень теоретичної підготовки, уміння працювати з широким колом джерел, застосовувати сучасні методи політичного аналізу та формулювати власні наукові положення. Найбільш вагомими результатами роботи є запропонована режимно-конфліктна модель аналізу пострадянських конфліктів, двовісна таксономія військових конфліктів, а також авторська модель еволюції лімінальної війни, застосована до аналізу російсько-української війни.

Дисертація має наукову новизну, теоретичне й практичне значення, відповідає спеціальності 052 – Політологія та галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки. Основні положення роботи є достатньо обґрунтованими, висновки відповідають поставленій меті й завданням, а структура дослідження забезпечує логічне розкриття теми.

З огляду на актуальність теми, наукову новизну, обґрунтованість основних положень, самостійність виконаного дослідження та практичне значення отриманих результатів, дисертаційна робота Кошельника

Владислава Едуардовича «Військові конфлікти на пострадянському просторі: порівняльний аналіз» відповідає вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії, а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 052 Політологія галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Офіційний рецензент:
кандидат філософських наук, доцент,
доцент з во кафедри політології
ННІ філософії, культурології, політології
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна

Олексій БАТАЛОВ

БАТАЛОВ ОЛЕКСІЙ АНАТОЛІЙОВИЧ

Результат перевірки підпису	Підпис вірний
П.І.Б.	БАТАЛОВ ОЛЕКСІЙ АНАТОЛІЙОВИЧ
РНОКПП	2946112579
Організація (установа)	ФІЗИЧНА ОСОБА
Код ЄДРПОУ	
Посада	
Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для даних від Надавача)	18:09:06 06.08.2026
Сертифікат виданий	КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"
Серійний номер	5E984D526F82F38F04000000DE1035025F42D807
Тип носія особистого ключа	Захищений
Алгоритм підпису	dstu4145
Тип підпису	Кваліфікований
Формат підпису	CAdES-T
Сертифікат	Кваліфікований

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
професору Тетяні КОМАРОВІЙ
майдан Свободи 4, м. Харків, 61022

РЕЦЕНЗІЯ

офіційного рецензента, кандидата політичних наук, старшого викладача ЗВО кафедри політології ННІ філософії, культурології, політології Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна Антона АВКСЕНТЬЄВА на дисертаційну роботу **Владислава КОШЕЛЬНИКА «Військові конфлікти на пострадянському просторі: порівняльний аналіз»**, подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 052 – Політологія.

1. Обґрунтування вибору теми дослідження.

Дисертаційне дослідження Кошельника Владислава Едуардовича присвячене проблематиці, яка має наукове, суспільно-політичне та безпекове значення. Військові конфлікти на пострадянському просторі впродовж останніх десятиліть перетворилися на один із ключових чинників трансформації регіональної політики, міжнародних відносин і сучасної системи європейської безпеки.

Після розпаду СРСР нові незалежні держави опинилися в ситуації незавершеного державотворення, суперечливого інституційного розвитку, необхідності переосмислення зовнішньополітичних орієнтирів і водночас значного впливу імперських, постімперських та геополітичних чинників. Саме в такому контексті виникали й розгорталися конфлікти у Придністров'ї, Нагірному Карабасі, Абхазії, Південній Осетії, а згодом – російсько-грузинська війна та російсько-українська війна, яка після 24 лютого 2022

року набула характеру повномасштабного міждержавного воєнного протистояння.

Актуальність обраної теми визначається також тим, що пострадянські військові конфлікти не можуть бути вичерпно пояснені лише через етнічні, територіальні або історичні суперечності. У дисертації слушно показано, що їхня природа є складнішою: вона формується на перетині внутрішньополітичної слабкості, гібридності політичних режимів, нерозв'язаних питань суверенітету, зовнішнього втручання, інформаційного впливу, боротьби за геополітичні орієнтації та недосконалості міжнародних механізмів запобігання ескалації. Така постановка проблеми є цілком виправданою для сучасної політичної науки, оскільки дозволяє розглядати військові конфлікти не як ізольовані епізоди насильства, а як складні політичні процеси, що мають власну логіку виникнення, розвитку, інтернаціоналізації та трансформації.

Обґрунтованість актуальності теми дисертації підтверджується ще й тим, що російсько-українська війна радикально загострила потребу в переосмисленні конфліктного характеру процесу суверенізації пострадянських країн після здобуття незалежності. Автор виходить із того, що повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну не було початком війни як такої, а стало переходом до її відкритої воєнної фази після тривалого періоду прихованої, гібридної та лімінальної ескалації. Такий підхід дозволяє не лише уточнити хронологію російсько-українського протистояння, а й глибше зрозуміти механізми, за допомогою яких сучасні конфлікти можуть тривалий час розвиватися у просторі невизначеності між миром і війною. Отже, дисертаційне дослідження відповідає актуальним потребам політичної науки, а його тематика є своєчасною, науково значущою та суспільно важливою.

2. Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому й оформлення.

Дисертаційна робота має послідовну й цілісну структуру, яка відповідає поставленій меті та дослідницьким завданням. Автор вибудовує

свій аналіз від загальної характеристики пострадянських політичних режимів і теоретичних підходів для вивчення збройних конфліктів до конкретного розгляду військово-політичних протистоянь на території колишніх радянських республік, а далі – до поглибленого аналізу становища України і передумов повномасштабного вторгнення РФ в Україну. Така композиція роботи має аргументи на свою користь, оскільки дозволяє поєднати теоретико-методологічний, порівняльний, історико-політичний і прикладний рівні дослідження.

Разом із тим, об'єкт і предмет дослідження виглядають занадто розпорошеними між декількома різними науковими проблемами. Результатом цього став і надмірний обсяг роботи у 378 сторінок, що ускладнює сприйняття тексту та виділення його основних ідей. Незважаючи на це, робота справляє враження завершеного наукового дослідження. Її структурні елементи взаємопов'язані, висновки впливають із проведеного аналізу, а використаний фактичний матеріал підпорядкований загальній дослідницькій логіці. Оформлення дисертації загалом відповідає вимогам до кваліфікаційних наукових праць. Текст містить значний масив джерел, включаючи наукові праці, документи міжнародних організацій, аналітичні матеріали, нормативні акти та емпіричні дані, що забезпечує належну джерельну основу дослідження.

3. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Дисертаційне дослідження Владислава Кошельника виконано в межах наукової проблематики кафедри політології ННІ філософії, культурології, політології Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. У роботі зазначено її зв'язок із тематичним планом науково-дослідної роботи кафедри «Розвиток політичної системи України в порівняльній та глобальній перспективі», що виконувалася з 2019 року, а також із подальшим науковим напрямом кафедри політології ННІ філософії, культурології, політології, пов'язаним із дослідженням політичного режиму України у порівняльній

перспективі, що виконується з 2025 року. Такий зв'язок є змістовно виправданим, оскільки дисертація безпосередньо стосується проблем політичної трансформації, режимної динаміки, зовнішньополітичного вибору, конфліктогенності та безпекових викликів, які постають перед Україною та іншими державами пострадянського простору.

Тематика дисертації органічно вписується в ширший напрям досліджень, пов'язаних із порівняльним аналізом політичних режимів, особливостями демократизації, гібридністю пострадянських політичних систем, роллю зовнішніх акторів у внутрішньополітичних процесах та впливом військових конфліктів на державну спроможність. У цьому сенсі робота має не лише індивідуальне авторське значення, а й доповнює наукові пошуки кафедри щодо місця України в регіональному та глобальному політичному контексті.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення та висновки є достатньо обґрунтованими. Їхня переконливість забезпечується поєднанням кількох дослідницьких підходів: порівняльного політологічного аналізу, історико-політологічної реконструкції, системного та інституційного підходів, case study, процесуального аналізу, типологізації і аналізу документів. Така методологічна комбінація відповідає складності предмета дослідження, адже військові конфлікти на пострадянському просторі потребують одночасного врахування історичних передумов, інституційних характеристик держав, геополітичного середовища, поведінки зовнішніх акторів і механізмів ескалації.

Позитивною рисою дисертації є те, що автор не розглядає конфлікти як випадкові або суто локальні явища. Він послідовно доводить, що пострадянська конфліктність формується через взаємодію політичних, інституційних, геополітичних, економічних, інформаційних й ідентичнісних чинників. Такий підхід дає можливість побудувати загальну модель аналізу,

придатну для порівняння різних конфліктів. Висновки роботи логічно випливають із матеріалу розділів і не виглядають декларативними: автор показує, як конкретні емпіричні випадки підтверджують запропоновані ним теоретичні положення.

Дисертант аргументовано показує лімінальний характер сучасних форм війни, що межа між миром і війною в сучасних конфліктах часто є розмитою, а ескалація може тривалий час відбуватися через непрямі, приховані, заперечувані або неоднозначно атрибутовані форми дії. На прикладі російсько-української війни продемонстровано, що повномасштабна агресія 2022 року була не раптовим розривом попереднього стану, а результатом тривалого процесу, в якому створювалися умови для відкритої воєнної фази.

Рекомендації, запропоновані в дисертації, мають науково-практичний характер і випливають із проведеного аналізу. Вони стосуються необхідності раннього виявлення ознак лімінальної ескалації, удосконалення міжнародних механізмів реагування, протидії гібридним загрозам, посилення державної спроможності, врахування ризиків «заморожених» конфліктів і розроблення стратегій постконфліктного відновлення. З огляду на зміст роботи такі рекомендації є доречними та достатньо аргументованими.

5. Основні наукові результати, одержані автором, та їх новизна.

Наукова новизна дисертаційної роботи Владислава Кошельника полягає у тому, що автор запропонував цілісне бачення військових конфліктів на пострадянському просторі як явищ, що виникають не лише внаслідок окремих територіальних або етнополітичних суперечностей, а внаслідок складної взаємодії режимних, інституційних, геополітичних та безпекових чинників. Така постановка проблеми дозволила вийти за межі традиційного опису конфліктів і сформулювати ширшу аналітичну рамку їхнього порівняльного вивчення.

Важливим здобутком є розроблення авторської моделі еволюції лімінальної війни. Її значення полягає в тому, що війна розглядається не як одноразовий акт відкритого застосування військової сили, а як процес

поступового переходу від прихованих і непрямих форм тиску до відкритого міждержавного збройного протистояння.

Важливою складовою наукової новизни є концептуалізація російсько-української війни як цілісного процесу лімінальної ескалації. Дисертант переконливо обґрунтовує, що повномасштабне вторгнення РФ в Україну слід розглядати не як початкову точку війни, а як момент переходу до її відкритої фази. Така інтерпретація має істотне значення для політичної науки, оскільки дозволяє по-іншому оцінити події, що передували повномасштабному вторгненню: політичний тиск на Україну, інформаційні операції, анексію Криму, підтримку сепаратистських структур, бойові дії на Донбасі, дипломатичне маніпулювання та стратегічне використання невизначеності. У цьому контексті авторський підхід дозволяє побачити війну як довготривалий процес руйнування межі між мирним станом, гібридним протистоянням і відкритою агресією.

Окремим науковим здобутком є запропонована в дисертації режимно-конфліктна модель аналізу військових конфліктів на пострадянському просторі. Її сутність полягає в тому, що конфлікти розглядаються через взаємодію політичного режиму, інституційної спроможності, характеру державотворення, зовнішньополітичної орієнтації, рівня зовнішнього втручання та конфліктної динаміки. Така модель дає можливість пояснити, чому схожі за походженням пострадянські держави демонстрували різні траєкторії політичного розвитку й різний рівень вразливості до конфліктів та дозволяє пов'язати проблематику політичних режимів із проблематикою безпеки, що є важливим для сучасної компаративної політології.

Значущим результатом є також розроблення двовісної таксономії військових конфліктів, побудованої на поєднанні двох параметрів: інтенсивності насильства та рівня міжнародного залучення. Запропонований інструмент дає змогу систематизувати конфлікти не лише за географічною або хронологічною ознакою, а й за їхньою структурною складністю. Автор показує, що конфлікти з відносно обмеженою інтенсивністю можуть мати

значний геополітичний ефект, якщо вони використовуються для блокування зовнішньополітичного вибору держави або підтримання постійної зони нестабільності. Водночас конфлікти з високою інтенсивністю й високим рівнем міжнародного залучення можуть виходити за межі регіонального протистояння та ставати кризами міжнародної безпеки.

Також до наукових здобутків слід віднести й уточнення ролі міжнародних організацій у врегулюванні конфліктів на пострадянському просторі. Автор не ідеалізує можливості ООН, ОБСЄ, НАТО та інших міжнародних структур, а розглядає їхню діяльність у контексті реальних обмежень, пов'язаних із політичними інтересами держав, недосконалістю механізмів примусу, складністю миротворчих і посередницьких процедур та асиметрією впливу сторін конфлікту. Такий підхід дозволяє уникнути формального опису міжнародної участі й натомість показати, чому наявність міжнародних гарантій або переговорних форматів не завжди запобігає ескалації.

Вагомим результатом є і авторське осмислення Будапештського меморандуму та проблеми ядерного роззброєння України крізь призму «неповних гарантій» і структурної вразливості стримування. Дисертант показує, що міжнародні запевнення, не підкріплені реальними механізмами примусу агресора, не створили достатнього безпекового бар'єра. Це положення має не лише історико-політичне, а й теоретичне значення, оскільки порушує питання про співвідношення формальних міжнародних зобов'язань, реальних гарантій безпеки та поведінки ревізіоністських держав.

Таким чином, наукові результати дисертації є достатньо самостійними й мають виразний авторський характер. Вони поглиблюють уявлення про природу військових конфліктів на пострадянському просторі, пропонують нові аналітичні інструменти для їхнього порівняння та дають змогу концептуально осмислити російсько-українську війну як центральний випадок сучасної пострадянської конфліктності.

6. Дотримання академічної доброчесності.

Дисертаційна робота Кошельника В.Е. відповідає вимогам академічної доброчесності, а її основні результати мають самостійний дослідницький характер. За результатами аналізу тексту дисертації здобувача, його наукових публікацій та Протоколу перевірки оригінальності системи Strikeplagiarism встановлено, що робота виконана самостійно. Ознак плагіату не виявлено. У дисертації наявні посилання на використані джерела, а запозичені ідеї та положення супроводжуються відповідними бібліографічними вказівками. Авторська позиція чітко відокремлюється від викладу підходів інших дослідників. Ознак некоректного використання чужих наукових результатів, привласнення авторства або недоброчесного поводження з джерельною базою під час ознайомлення з роботою не виявлено.

7. Практичне значення отриманих результатів.

Результати дослідження можуть бути корисними для розроблення політики раннього попередження конфліктів, удосконалення стратегій реагування на гібридні загрози, формування підходів до захисту державного суверенітету й територіальної цілісності, а також для оцінки ризиків, пов'язаних із «замороженими» або прихованими конфліктами. Особливе значення має запропонована автором ідея індикаторів лімінальної ескалації, оскільки вона може бути використана в аналітичній роботі органів державної влади, експертних центрів, безпекових інституцій і міжнародних організацій. Висновки дослідження можуть бути використані для аналізу, прогнозування та попередження конфліктів, які мають ознаки поступової лімінальної ескалації. Запропонована автором модель дозволяє звернути увагу на ті форми ворожої дії, які часто передують відкритому застосуванню військової сили, але не завжди своєчасно розпізнаються як елементи цілісної стратегії агресії. Йдеться про політичний тиск, інформаційні операції, економічний примус, підтримку проксі-структур, дипломатичне маніпулювання, створення зон невизначеності, обмежене силове втручання.

Окрім того, результати дослідження можуть застосовуватися в освітньому процесі під час викладання курсів із порівняльної політології,

міжнародних відносин, конфліктології, безпекових студій, політичної трансформації пострадянських держав, ролі засобів масової інформації у сучасному світі та маніпулятивні технології ЗМІ, зовнішньої політики України та сучасних війн. Положення роботи можуть бути використані для підготовки навчально-методичних матеріалів, аналітичних записок і дослідницьких проєктів, присвячених проблемам регіональної безпеки та врегулювання конфліктів.

Практична цінність дисертації полягає і в тому, що вона сприяє кращому розумінню обмежень міжнародних механізмів безпеки. Автор показує, що формальні гарантії, переговорні формати й міжнародна присутність не завжди є достатніми для стримування агресора, якщо вони не підкріплені реальними інструментами примусу та політичною готовністю до своєчасного реагування. Це положення має важливе значення для вироблення майбутніх підходів до гарантування безпеки України та інших держав, які перебувають у зоні ризику ревізіоністської політики.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Загалом дисертація Кошельника В.Е. оформлена відповідно до наказу №40 МОН України від 12.01.2017 року. Мета наукової роботи досягнута, поставлені завдання виконані. Критичних зауважень до роботи, які б кардинально вплинули на її позитивну оцінку, не виявлено. Не применшуючи наукового значення виконаної роботи, доцільно окреслити декілька зауважень до змісту дисертації, які можуть бути враховані у подальших дослідженнях автора.

По-перше, дисертація має надмірний обсяг (378 сторінок), що перш за все обумовлено розлогими історичними екскурсами та докладним описом окремих конфліктів. На нашу думку, скорочення окремих фактографічних і оглядових фрагментів без втрати змістовного наповнення дозволило б зробити роботу більш концентрованою та акцентувати увагу читача на власних наукових здобутках автора. У роботі спостерігається певна

повторюваність ключових теоретичних положень, а більшість фрагментів тексту носять описовий характер.

По-друге, предметне поле дослідження виглядає достатньо широким, а логічні зв'язки між окремими підрозділами (та їх змістом) подекуди могли б бути висвітлені більш чітко. Зокрема, таке враження посилюється в підрозділі 2.3., географія якого виходить далеко за межі пострадянського простору. Виникають питання й щодо доцільності такого енциклопедично-ретельного опису становлення української незалежності в підрозділі 3.1. При цьому кидається в очі нерівномірність порівняльного аналізу кейсів. При такій диспропорції авторської уваги до різних кейсів, імовірно, це варто було відобразити в назві дисертації, винісши до неї російсько-українську війну.

По-третє, за безпосередньо дослідницьку, а не описову складову роботи, ймовірно, відповідають численні авторські таблиці, однак їхній зміст не завжди виглядає достатньо аргументованим. Наприклад, у першому розділі при розгляді пострадянського простору автор включає до таблиць не 15 країн, а чергує то 6, то 10 держав, не аргументуючи свій вибір. З окремими положеннями результатів авторського аналізу щодо обраних країн вкрай важко погодитись. Наприклад, автор помилково визначає Грузію як президентську республіку (с. 55), а у таблиці 1.2. відзначає її «прозахідну орієнтацію» та «демократизацію» як основну рису «еволюції політичної системи». У другому розділі в таблиці 2.2. автор характеризує інтенсивність Нагірно-Карабаського конфлікту (2020-2023) як «середньо-високу», а «Конфлікту на Донбасі» (2014-2021) – як «середню». Статистичної аргументації цієї суперечливої тези автор не наводить.

По-четверте, стилістично наукова коректність дослідження суттєво виграла б від більшої точності у використанні термінології. Саме формулювання «конфлікт на Донбасі» (як і «війна на сході» в інших фрагментах тексту) суперечить подальшим висновкам автора про багатоступінчасту російсько-українську війну. Також автору варто було б уникати терміну «гібридна війна», якщо він вже обрав концепцію «лімінальної

війни». Загалом у тексті трапляються окремі стилістичні неточності, повторювані формулювання, надмірне використання складних термінологічних конструкцій та незначні редакційні огріхи

По-п'яте, висновки дослідження могли б суттєво виграти від визначення чітких емпіричних критеріїв порівняльного аналізу. Будь-який порівняльний аналіз кейсів різних країн повинен спиратися на об'єктивні і зрозумілі читачу показники (зокрема, кількісні), а не суб'єктивні авторські оцінки та інтерпретації. Також автор відзначає як ключовий елемент наукової новизни власний концепт «розриву лімінальності», який він включає у таблицю 3.2. як один із п'яти етапів еволюції лімінальної війни. Однак за описом цього концепту він є точкою переходу від «гібридної» до прямої агресії – тож за логікою, він є переходом між фазами, а не окремим етапом.

Утім, зазначені зауваження не нівелюють наукової цінності дисертації, але відкривають значну перспективу для подальших досліджень автора.

9. Загальні висновки щодо дисертаційної роботи.

Дисертація Владислава КОШЕЛЬНИКА **«Військові конфлікти на пострадянському просторі: порівняльний аналіз»** є завершеним самостійним дослідженням, присвяченим комплексному аналізу конфліктів у пострадянському регіоні, їхніх причин, динаміки, міжнародного виміру та перспектив врегулювання. Автор демонструє належний рівень теоретичної підготовки, володіння методологією політичної науки та навички роботи з широкою джерельною базою. Отримані результати мають наукову новизну, зокрема щодо моделювання еволюції конфліктів і їхньої типологізації.

Зміст роботи відповідає заявленій темі, меті та завданням. Висновки є обґрунтованими, мають теоретичне й практичне значення та можуть бути використані в подальших дослідженнях, аналітичній та викладацькій практиці.

Робота Кошельника В.Е. виконана з дотриманням вимог академічної доброчесності та відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня

доктора філософії за спеціальністю 052 Політологія галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки

Офіційний рецензент:

Кандидат політичних наук, старший викладач,
старший викладач з во кафедри політології
ІНІ філософії, культурології, політології
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Антон АВКСЕНТЬЄВ

Онлайн сервіс створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного
підпису

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 09:57:05 06.08.2026

Назва файлу з підписом: Рецензія Авксентьева А.О. x doc +++.doc.p7s

Розмір файлу з підписом: 94.3 КБ

Перевірені файли:

Назва файлу без підпису: Рецензія Авксентьева А.О. x doc +++.doc

Розмір файлу без підпису: 77.0 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних
підтверджено

Підписувач: АВКСЕНТЬЄВ АНТОН ОЛЕКСАНДРОВИЧ

П.І.Б.: АВКСЕНТЬЄВ АНТОН ОЛЕКСАНДРОВИЧ

Країна: Україна

РНОКПП: 3334609810

Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА

Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 09:56:07
06.08.2026

Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"

Серійний номер: 5E984D526F82F38F0400000035362401136CB506

Алгоритм підпису: ДСТУ 4145

Тип підпису: Удосконалений

Тип контейнера: Підпис та дані в одному файлі (CAdES enveloped)

Формат підпису: З повними даними ЦСК для перевірки (CAdES-X Long)

Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2026.07.08 13:00

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
професору Тетяні КОМАРОВІЙ
майдан Свободи 4, м. Харків, 61022

ВІДГУК

офіційного опонента доктора політичних наук, професора кафедри міжнародних відносин і політичної філософії Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця Олександра Івановича РОМАНЮКА на дисертаційну роботу **Владислава Едуардовича КОШЕЛЬНИКА «Військові конфлікти на пострадянському просторі: порівняльний аналіз»**, подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 052 – Політологія.

Дисертаційне дослідження В. Е. Кошельника є вельми актуальним, адже воно присвячено виявленню закономірностей виникнення, розвитку та перебігу військових конфліктів на пострадянському просторі. Проблематика дисертаційної роботи належить до кола ключових напрямів сучасної політичної науки, оскільки безпосередньо стосується питань міжнародної безпеки, трансформації політичних систем, формування нової архітектури регіональної безпеки. Наукова актуальність дослідження зумовлена тим, що після припинення існування СРСР пострадянський простір перетворився на регіон із високим рівнем конфліктності, де поєдналися не врегульовані територіальні претензії, слабкість державних інститутів, етнополітичні суперечності, активний зовнішній вплив та реалізація ревізіоністських геополітичних стратегій. Взаємодія зазначених чинників сприяла виникненню низки затяжних збройних конфліктів, серед яких Нагірно-

Карабаський, Придністровський, Абхазький і Південноосетинський конфлікти, російсько-грузинська війна, а також повномасштабна російсько-українська війна, що стала найбільш масштабним проявом дестабілізаційних процесів у регіоні.

Дослідження характеризується комплексним підходом до аналізу військових конфліктів на пострадянському просторі, які автор не зводить винятково до етнічних, територіальних чи соціально-економічних причин. У роботі аргументовано доведено, що природа цих конфліктів є багатовимірною та формується під впливом взаємопов'язаних політичних, інституційних і геополітичних чинників. До них віднесено незавершеність процесів державотворення, недостатній рівень інституційного розвитку, особливості функціонування гібридних політичних режимів, поширення неопатримоніальних практик, а також конкуренцію зовнішніх центрів сили за вплив на колишньому радянському просторі. Завдяки такому концептуальному підходу пострадянські військові конфлікти розглядаються як взаємопов'язані прояви системної кризи післяімперської політичної трансформації, а не як окремі локальні явища.

Практичне та теоретичне значення дисертації посилюється аналізом російсько-української війни, яку автор інтерпретує як закономірний етап еволюції конфліктних процесів на пострадянському просторі. Обґрунтовується теза, що широкомасштабне вторгнення Російської Федерації 24 лютого 2022 року стало не початком воєнного протистояння, а переходом до його відкритої фази після тривалого використання інструментів політичного, інформаційного, економічного та військового тиску, включаючи застосування проксі-механізмів і технологій гібридного впливу. Такий підхід сприяє більш глибокому осмисленню трансформації сучасних воєн, для яких характерними є поступове стирання меж між мирним і воєнним станом, внутрішніми та міжнародними конфліктами, прихованими формами агресії й відкритим застосуванням збройної сили.

Таким чином, обрана тема дисертаційного дослідження є своєчасною, науково обґрунтованою та повністю відповідає актуальним потребам розвитку політичної науки. Отримані результати мають вагоме значення для поглиблення досліджень у сфері міжнародної та регіональної безпеки, а також можуть бути використані у процесі формування підходів до запобігання воєнно-політичним конфліктам, протидії гібридним загрозам і вдосконалення механізмів урегулювання сучасних криз.

Дисертаційне дослідження В. Е. Кошельника характеризується цілісною композиційною побудовою, внутрішньою логічною послідовністю та належним методологічним обґрунтуванням. Структура роботи відповідає поставленій меті й забезпечує послідовне розкриття проблематики порівняльного аналізу військових конфліктів на пострадянському просторі, їхніх причин, закономірностей розвитку, політичних наслідків і можливих шляхів урегулювання. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів із проміжними висновками, загальних висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг праці становить 379 сторінок, із яких 318 сторінок займає основний текст. Бібліографія нараховує 314 найменувань, що свідчить про достатню репрезентативність джерельної бази та ґрунтовне опрацювання наукових публікацій, нормативних документів, аналітичних матеріалів і досліджень, присвячених проблемам політичних трансформацій, міжнародної безпеки, гібридних форм протиборства та збройних конфліктів на пострадянському просторі.

У вступній частині автор обґрунтовує актуальність обраної тематики, визначає мету й основні дослідницькі завдання, конкретизує об'єкт і предмет дослідження, окреслює його часові та просторові межі, характеризує використаний методологічний інструментарій, формулює положення наукової новизни, висвітлює практичне значення отриманих результатів, а також подає інформацію щодо апробації результатів і наукових публікацій. Мета роботи повною мірою корелюється зі структурою дисертації. Комплекс поставлених завдань охоплює як концептуально-теоретичні аспекти

досліджуваної проблематики, так і прикладний аналіз окремих військових конфліктів, передусім російсько-української війни. Визначення об'єкта дослідження як процесів політико-територіальної трансформації пострадянського простору та предмета як закономірностей виникнення, розвитку й урегулювання збройних конфліктів є логічним, взаємопов'язаним і відповідає змісту дисертаційної роботи.

У першому розділі дослідження основну увагу приділено трансформації політичних режимів держав пострадянського простору. Автор аналізує особливості їхньої еволюції, специфіку інституційних, конституційних, економічних та ідеологічних змін, а також систематизує сучасні наукові підходи до вивчення природи військових конфліктів. Важливо, що дослідження не обмежується характеристикою окремих політичних режимів, а демонструє взаємозалежність між їхніми інституційними характеристиками та рівнем конфліктності. На окрему позитивну оцінку заслуговує запропонована автором режимно-конфліктна модель, яка пояснює виникнення й розвиток збройних конфліктів через взаємодію політичних інститутів, особливостей функціонування влади та інших системних чинників.

Другий розділ присвячено комплексному аналізу чинників виникнення, розвитку та можливостей врегулювання військових конфліктів на пострадянському просторі. Автор досліджує еволюцію конфліктів, що виникали на території колишніх радянських республік упродовж 1989–2025 років, оцінює вплив міжнародних акторів, діяльність міжнародних організацій, інформаційний компонент конфліктів та результативність миротворчих механізмів. Саме в цій частині роботи найбільш повно реалізовано порівняльний підхід, оскільки зіставляються особливості розвитку Нагірно-Карабаського, Придністровського, російсько-грузинського та російсько-українського протистояння із визначенням їхніх спільних закономірностей і специфічних рис. Вагомим науковим результатом є запропонована автором двовісна таксономія військових конфліктів, що

ґрунтується на співвідношенні рівня інтенсивності бойових дій та ступеня міжнародного залучення.

У третьому розділі основним предметом аналізу виступає місце України у системі пострадянських політичних процесів. Послідовно висвітлюються питання становлення української державності після розпаду СРСР, трансформації українсько-російських відносин, значення Будапештського меморандуму для національної безпеки, розвитку зовнішньополітичного курсу України, а також передумови й причини широкомасштабної агресії Російської Федерації. Центральне місце у цьому розділі займає дослідження російсько-української війни. Доводиться, що ця війна є закономірним наслідком незавершених післяімперських трансформацій, недосконалості міжнародних безпекових механізмів, геополітичного протистояння та застосування сучасних гібридних інструментів ведення війни. На позитивну оцінку заслуговує запропонована автором модель еволюції лімінальної війни, в межах якої простежено послідовність переходу від прихованих форм політичного, інформаційного та економічного впливу до відкритого застосування військової сили.

Загалом дисертаційна робота справляє позитивне враження як завершене самостійне наукове дослідження. Її композиція є послідовною, зміст окремих розділів підпорядкований досягненню поставленої мети, а сформульовані висновки ґрунтуються на результатах проведеного аналізу. Оформлення дисертації в цілому відповідає встановленим вимогам до наукових праць, поданих на здобуття ступеня доктора філософії. Разом із тим треба зазначити що дисертаційна робота має занадто великий обсяг, що виходить за межі рекомендацій Міністерства освіти і науки України, викладених в його наказі №40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року. За рекомендацією обсяг основного тексту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії в галузі суспільних і гуманітарних наук має становити 260 000 – 360 000 знаків з пробілами, обсяг

основного тексту дисертації В. Е. Кошельника становить 623 759 знаків з пробілами, що значно перевищує рекомендації.

Дисертаційна робота В. Е. Кошельника підготовлена в межах виконання науково-дослідної роботи кафедри політології ННІ філософії, культурології, політології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Дослідження відповідає тематичним напрямам кафедральної наукової роботи «Розвиток політичної системи України в порівняльній та глобальній перспективі» (2019-2022 рр., № державної реєстрації 0119U102298). З червня 2025 року наукові розвідки здійснюються в межах нової теми «Політичний режим України у порівняльній перспективі» (2025–2030 рр., № державної реєстрації 0125U003338).

Тематика дисертаційного дослідження повною мірою узгоджується із зазначеними науковими програмами. Аналіз особливостей функціонування та трансформації політичних режимів держав пострадянського простору, дослідження їхніх інституційних характеристик, проявів гібридності, неопатримоніальних практик і зовнішньополітичних векторів розвитку безпосередньо відповідають проблематиці порівняльних політичних досліджень. Водночас розгляд російсько-української війни, закономірностей пострадянської трансформації та взаємозв'язку між політичними режимами і конфліктними процесами логічно вписується в науковий напрям, присвячений вивченню політичного режиму України в широкому порівняльному контексті. Отже, дисертація є складовою реалізації науково-дослідної тематики кафедри політології та повністю відповідає її пріоритетним дослідницьким напрямам.

Дисертаційне дослідження В. Е. Кошельника характеризується належним рівнем наукової обґрунтованості основних положень, висновків і сформульованих рекомендацій. Їхня достовірність забезпечується комплексним характером проведеного аналізу, що поєднує сучасні теоретико-методологічні підходи з ґрунтовним вивченням конкретних військово-політичних конфліктів на пострадянському просторі. Для

досягнення поставленої мети автор застосував широкий спектр загальнонаукових і спеціальних політологічних методів, зокрема порівняльний, історико-політичний, системний й інституційний аналіз, метод аналізу конкретних випадків case study, а також методи дослідження документальних джерел і контент-аналізу. Використаний методологічний інструментарій є адекватним предмету дослідження та забезпечує всебічне вивчення як загальних закономірностей пострадянських трансформацій, так і специфіки окремих конфліктних процесів.

Переконливість отриманих результатів значною мірою зумовлена комплексним баченням природи військових конфліктів. Автор обґрунтовано виходить із того, що їх виникнення та еволюція визначаються сукупністю взаємопов'язаних чинників історичного, політичного, інституційного, етнополітичного, геополітичного, економічного, інформаційного та безпекового характеру. Такий підхід дає змогу уникнути вузького трактування причин конфліктності та сформувати цілісне уявлення про механізми розвитку воєнно-політичних криз у пострадянському регіоні.

Особливістю дисертаційної роботи є інтеграція дослідження політичних режимів із аналізом конфліктних процесів. Автор аргументовано демонструє взаємозалежність між типом політичного режиму, рівнем інституційної ефективності держави, особливостями демократичного розвитку, поширенням неопатримоніальних практик і зовнішньополітичними орієнтирами держав та їхнім впливом на формування конфліктного потенціалу. Така дослідницька логіка дозволяє простежити, яким чином внутрішні характеристики політичної системи визначають здатність держав протидіяти внутрішнім і зовнішнім дестабілізаційним чинникам та запобігати ескалації військово-політичних конфліктів.

У дисертації обґрунтовані результати аналізу російсько-української війни. Автор доводить, що її необхідно розглядати як процес поступової ескалації, який розпочався задовго до повномасштабного вторгнення у лютому 2022 року. Запропонована модель еволюції лімінальної війни має

важливе концептуальне значення, оскільки пояснює механізми переходу від прихованих форм гібридного впливу та непрямой агресії до відкритого міждержавного воєнного протистояння. Логічно обґрунтованими є також висновки щодо обмеженої ефективності міжнародних безпекових гарантій та міжнародних організацій у врегулюванні конфліктів, а також необхідності вдосконалення механізмів раннього виявлення й попередження сучасних воєнно-політичних криз.

Наукова новизна дисертаційної роботи В. Е. Кошельника полягає у формулюванні цілісної політологічної концепції аналізу військових конфліктів на пострадянському просторі. Запропоноване дослідження виходить за межі традиційного опису окремих конфліктів і пропонує авторську систему їх інтерпретації, яка дає змогу пояснити закономірності виникнення, розвитку та ескалації воєнно-політичних криз, а також оцінити їхній вплив на регіональні політичні процеси.

Одним із наукових здобутків дисертації є розроблення концептуальної моделі еволюції лімінальної війни. Автор розглядає війну як безперервний процес, що проходить низку взаємопов'язаних стадій, а не як явище, початок якого визначається винятково моментом відкритого застосування регулярних збройних сил. Запропонована модель охоплює лімінальну фазу, етап часткової воєнної ескалації, фазу розриву лімінальності, відкритого воєнного протистояння та подальшу постлімінальну трансформацію. Такий підхід суттєво розширює можливості аналізу сучасних конфліктів, оскільки дозволяє простежити закономірний перехід від політичного, інформаційного, економічного й дипломатичного тиску, використання проксі-структур та інших інструментів непрямой впливу до масштабної міждержавної війни. Автор обґрунтовує, що події 24 лютого 2022 року слід розглядати як момент переходу від тривалої прихованої фази агресії до її відкритої воєнної форми, а не як початок самого конфлікту. Така інтерпретація дозволяє відмовитися від суто хронологічного підходу до визначення початку війни та розглядати її як результат тривалого процесу нарощування політичного, інформаційного,

економічного й військового тиску. У теоретичному вимірі це сприяє глибшому осмисленню природи сучасних гібридних конфліктів і механізмів їхньої трансформації.

Вагомим внеском у розвиток політичної науки є також запропонована режимно-конфліктна модель аналізу військових конфліктів. Її новизна полягає у встановленні взаємозалежності між характеристиками політичного режиму, рівнем інституційної спроможності держави, ступенем демократичного розвитку, поширенням неопатримоніальних практик, масштабами зовнішнього втручання та конфліктною динамікою. Запропонована аналітична конструкція дає можливість розглядати виникнення військових конфліктів як закономірний наслідок поєднання внутрішніх політичних трансформацій і зовнішніх дестабілізаційних чинників, а не як випадковий збіг окремих обставин.

Наукову цінність становить і розроблена автором двовісна таксономія військових конфліктів пострадянського простору, побудована за критеріями інтенсивності збройного протистояння та рівня міжнародного залучення. Використання такої класифікації дозволяє аналізувати конфлікти не лише за територіальними чи часовими ознаками, а й оцінювати їхню структурну складність, масштаби міжнародного впливу та ступінь трансформації локального протистояння у складову ширших геополітичних процесів, що істотно розширює можливості порівняльного аналізу сучасних воєнно-політичних криз.

Наукова новизна дослідження простежується й у трактуванні російсько-української війни як узагальненого прояву пострадянської конфліктності. Автор демонструє, що саме в цьому найбільш повно проявилися характерні риси розвитку пострадянського простору: незавершеність післяімперської трансформації, обмежена ефективність міжнародних безпекових механізмів, конкуренція геополітичних моделей розвитку, використання гібридних технологій впливу, інформаційних операцій та непрямих форм військового втручання. Такий підхід дає

можливість використовувати результати аналізу російсько-української війни для формування ширших теоретичних узагальнень щодо природи сучасних військових конфліктів.

Позитивної оцінки заслуговує прагнення автора надати дослідженню прикладного виміру. Запропоновані положення щодо формування системи індикаторів лімінальної ескалації створюють концептуальне підґрунтя для своєчасного виявлення ознак переходу від політичного тиску до прихованої агресії, подальшої гібридизації конфлікту та його переростання у відкриту воєнну фазу. Такий підхід має не лише теоретичне значення, а й може бути використаний у процесі вдосконалення механізмів стратегічного прогнозування, раннього попередження конфліктів і формування державної політики у сфері національної та міжнародної безпеки.

Аналіз змісту дисертації дає підстави стверджувати, що робота виконана з дотриманням основних принципів академічної доброчесності. У тексті дисертації наявні посилання на використані джерела, а список літератури охоплює значний масив наукових праць, документів, аналітичних матеріалів і публікацій, що стосуються проблематики пострадянських політичних режимів, збройних конфліктів, міжнародної безпеки, гібридних загроз і російсько-української війни. Дисертант чітко відмежовує власні узагальнення від положень, запозичених із наукової літератури та документальних джерел. Ознак некоректного використання наукових джерел або привласнення чужих результатів в аналізованому тексті не виявлено.

Практичне значення дисертаційного дослідження здобувача полягає в можливості використання його результатів для розуміння, прогнозування та моделювання шляхів вирішення військових конфліктів на пострадянському просторі. Запропоновані автором підходи можуть бути корисними для розроблення стратегій раннього попередження конфліктів, протидії гібридним загрозам, оцінки ризиків «заморожених» конфліктів, удосконалення механізмів міжнародного реагування та формування політики постконфліктного відновлення.

Практичну цінність має ідея створення системи індикаторів лімінальної ескалації. Такий інструментарій може бути застосований для аналізу ситуацій, у яких політичний тиск, інформаційні операції, економічний примус, проксі-активність і обмежене силове втручання ще не набули форми відкритої війни, але вже створюють умови для її подальшої ескалації.

Результати дисертації можуть бути використані також у науково-дослідній роботі з проблем політичної трансформації, міжнародної безпеки, конфліктології, пострадянських студій, гібридної війни та зовнішньої політики України. Матеріали дослідження можуть бути залучені до викладання навчальних курсів із політології, міжнародних відносин, порівняльної політики, політичної конфліктології, безпекових студій, а також до підготовки спеціальних курсів, присвячених пострадянським політичним режимам і російсько-українській війні. Практичний потенціал роботи полягає й у можливості використання її висновків органами державної влади, аналітичними центрами та експертними середовищами, які займаються питаннями регіональної безпеки, протидії гібридним загрозам і міжнародного врегулювання конфліктів.

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу В. Е. Кошельника слід водночас зазначити окремі зауваження та дискусійні положення.

У дисертації запропоновано цікаву модель еволюції лімінальної війни, яка включає лімінальну фазу, часткову воєнну ескалацію, розрив лімінальності, відкриту війну та постлімінальну трансформацію. Разом із тим, у роботі доцільно було б ще чіткіше розмежувати критерії переходу між цими етапами. Зокрема, потребує додаткового уточнення питання про те, які саме індикатори дозволяють аналітично зафіксувати момент «розриву лімінальності», якщо агресор свідомо зберігає неоднозначність, заперечує свою участь або комбінує відкриті й приховані форми дії. У зв'язку з цим на захисті варто було б почути відповідь здобувача на питання: які мінімальні емпіричні ознаки дають підстави вважати, що конфлікт перейшов із лімінальної фази до відкритої воєнної фази?

Значна увага приділена впливу зовнішніх чинників на виникнення та ескалацію військових конфліктів на пострадянському просторі. У зв'язку з цим виникає запитання: яким чином співвідносяться внутрішні та зовнішні чинники у формуванні конфліктного потенціалу пострадянських держав, і чи можна визначити, який із них є визначальним для різних типів військових конфліктів?

Практичні рекомендації дисертації щодо раннього попередження конфліктів, протидії гібридним загрозам і вдосконалення міжнародного реагування є слушними. Водночас вони могли б бути більш конкретизовані з погляду адресатів їхнього застосування. Зокрема, варто було б чіткіше розмежувати рекомендації для України, для міжнародних організацій, для держав-партнерів і для аналітичних інституцій. Така деталізація підвищила б прикладну цінність роботи та зробила б її висновки більш придатними для практичного використання.

Проте висловлені зауваження не заперечують наукової цінності дослідження, але можуть бути предметом обговорення під час захисту й подальших наукових пошуків автора.

Загальні висновки щодо дисертаційної роботи Кошельника Владислава Едуардовича на тему «Військові конфлікти на пострадянському просторі: порівняльний аналіз» полягають в наступному.

Дисертаційна робота є цілісним і завершеним самостійним науковим дослідженням, присвяченим актуальній проблематиці сучасної політичної науки. У роботі здійснено комплексний аналіз закономірностей виникнення, розвитку та трансформації військових конфліктів на пострадянському просторі, що дало змогу автору запропонувати низку теоретично обґрунтованих положень і практично значущих висновків. Дослідження характеризується належним методологічним рівнем, ґрунтується на широкому колі наукових джерел та відзначається послідовною логікою викладу матеріалу.

Наукову цінність дисертації визначають отримані автором результати, серед яких особливої уваги заслуговують удосконалення концепції лімінальної війни за рахунок розроблення власної моделі еволюції лімінальної війни. Внеском у розвиток політичної науки є також запропонована режимно-конфліктна модель аналізу пострадянських конфліктів, двовісна таксономія військових конфліктів за рівнем інтенсивності та міжнародного залучення, а також концептуальне осмислення російсько-української війни як закономірного етапу розвитку лімінального конфлікту.

Зазначені результати свідчать про самостійність проведеного дослідження та його значення для подальшого розвитку політологічних досліджень у сфері міжнародної безпеки, конфліктології та політичної трансформації пострадянського простору.

Результати дисертаційного дослідження пройшли належну наукову апробацію. Основні положення роботи були представлені на міжнародних і всеукраїнських наукових та науково-практичних заходах, а також знайшли відображення в одноосібних публікаціях автора. Тематика опублікованих праць охоплює ключові напрями дослідження, зокрема питання функціонування політичних режимів пострадянських держав, особливості вірмено-азербайджанського конфлікту, проблеми інформаційної безпеки, еволюцію українсько-російських відносин і концептуальне осмислення російсько-української війни в контексті теорії лімінальної війни.

Отже, дисертація відповідає встановленим вимогам щодо наукового рівня, актуальності, обґрунтованості отриманих результатів, наукової новизни, практичного значення та повноти їх висвітлення. Робота узгоджується з вимогами «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а також в основному відповідає вимогам наказу Міністерства

освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації».

Враховуючи актуальність обраної тематики, належний рівень виконання дослідження, його наукову новизну, теоретичне та практичне значення, вважаю, що Кошельник Владислав Едуардович успішно виконав дисертаційну роботу та заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 «Політологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Офіційний опонент:

Доктор політичних наук, професор,

професор кафедри міжнародних відносин і політичної філософії

Харківського національного економічного університету

імені Семена Кузнеця

Олександр РОМАНЮК

Онлайн сервіс створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного
підпису

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 13:24:27 06.08.2026

Назва файлу з підписом: Відгук_офіц.опонента_O.I.Романюка.doc.asice
Розмір файлу з підписом: 33.4 КБ

Назва файлу без підпису: Відгук_офіц.опонента_O.I.Романюка.doc.zip
Розмір файлу без підпису: 112.0 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних
підтверджено

Підписувач: РОМАНЮК ОЛЕКСАНДР ІВАНОВИЧ
П.І.Б.: РОМАНЮК ОЛЕКСАНДР ІВАНОВИЧ
Країна: Україна
РНОКПП: 1910801011
Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА
Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 13:22:25
06.08.2026
Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"
Серійний номер: 5E984D526F82F38F04000000DFBD0202FA7D0607
Тип носія особистого ключа: ЗНКІ криптомодуль ІІТ Гряда-301
Серійний номер носія особистого ключа: 011
Алгоритм підпису: ДСТУ 4145
Тип підпису: Кваліфікований
Тип контейнера: Підпис та дані в архіві (розширений) (ASiC-E)
Формат підпису: 3 повними даними ЦСК для перевірки (CAdES-X Long)
Сертифікат: Кваліфікований
Підписані файли: Відгук_офіц.опонента_O.I.Романюка.doc

Версія від: 2026.07.08 13:00

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
професору Тетяні КОМАРОВІЙ
майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022

ВІДГУК

офіційного опонента доктора політичних наук, доцента, старшого наукового співробітника Сумського державного університету Миколи НАЗАРОВА на дисертаційну роботу **Владислава КОШЕЛЬНИКА «Військові конфлікти на пострадянському просторі: порівняльний аналіз»**, подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 052 – Політологія.

1. Обґрунтування вибору теми дослідження.

Дисертаційне дослідження Кошельника Владислава Едуардовича присвячене актуальній проблематиці сучасної політичної науки, що стосується закономірностей виникнення, розвитку та наслідків військових конфліктів на пострадянському просторі. Обрана тема є своєчасною як у науковому, так і в суспільно-політичному вимірі, оскільки після розпаду СРСР цей регіон тривалий час залишається осередком нестабільності, де процеси державного становлення, реформування політичних інститутів, визначення зовнішньополітичного курсу та формування національної ідентичності відбувалися в умовах численних суперечностей.

Актуальність дослідження визначається також тим, що природа військових конфліктів на пострадянському просторі не може бути пояснена лише окремими етнічними, територіальними чи соціально-економічними чинниками. Автор переконливо доводить, що їх виникнення зумовлено поєднанням низки взаємопов'язаних факторів, серед яких незавершеність

постімперського розмежування, інституційна слабкість новостворених держав, проблеми політичної модернізації, геополітичне суперництво, втручання зовнішніх акторів та недосконалість механізмів міжнародно-правового регулювання. Саме комплексний характер цих процесів обумовлює необхідність їх ґрунтовного політологічного аналізу, що виходить за межі простого опису окремих конфліктів і дає змогу розкрити їхню внутрішню логіку та спільні закономірності.

Особливої актуальності дослідження набуває в умовах російсько-української війни, яку автор розглядає не як ізольований випадок міждержавного воєнного протистояння, а як найбільш масштабний прояв розвитку конфліктних процесів на пострадянському просторі. Обґрунтованим є підхід, відповідно до якого повномасштабне вторгнення Російської Федерації 24 лютого 2022 року трактується як продовження тривалого гібридного, проксі- та інформаційного протистояння, що супроводжувалося загостренням наявних суперечностей і нерозв'язаних конфліктних ситуацій у різних сферах суспільного життя (економіці, культурі, історичній пам'яті тощо), а також накопиченням взаємних претензій між Росією та Україною і зрештою призвело до відкритої стадії протистояння. Такий підхід дозволяє по-новому оцінити взаємозв'язок між «замороженими» конфліктами, гібридними методами ведення боротьби, локальним силовим втручанням і повномасштабною війною.

Наукова значущість обраної теми визначається також недостатньою розробленістю комплексного порівняльного аналізу військових конфліктів пострадянського простору як у вітчизняній, так і в зарубіжній політичній науці. Існує потреба в дослідженні, яке охоплювало б не лише часові чи територіальні характеристики конфліктів, а й їхні інституційні, режимні, міжнародні та безпекові особливості. Саме на розв'язання цього наукового завдання спрямована дисертація В. Е. Кошельника, у якій поєднано аналіз трансформації пострадянських політичних режимів, дослідження причин і механізмів виникнення військово-політичних конфліктів, оцінку ролі

міжнародних організацій і зовнішніх акторів, а також комплексне осмислення місця України в сучасній системі політичних та безпекових процесів пострадянського простору.

2. Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому і оформлення.

Дисертаційна робота характеризується чіткою, логічно вибудованою структурою та внутрішньою послідовністю викладу матеріалу. Побудова роботи повністю відповідає поставленій меті та визначеним завданням, а структура забезпечує логічний перехід від теоретико-методологічних засад дослідження політичних режимів пострадянських держав до порівняльного аналізу військових конфліктів і ґрунтовного розгляду українського кейсу.

У вступній частині належним чином обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано методологічні засади, сформульовано положення наукової новизни, окреслено практичне значення отриманих результатів та структуру дисертації. Зміст вступу свідчить про глибоке розуміння автором складності досліджуваної проблематики та її місця у сучасному політичному знанні.

Перший розділ «Модернізація пострадянських політичних режимів» присвячено дослідженню особливостей розвитку політичних режимів держав пострадянського простору, напрямів їхньої трансформації та модернізації, а також аналізу основних теоретичних підходів до вивчення збройних конфліктів. Важливо, що автор розглядає конфлікти у тісному взаємозв'язку з характером політичних систем, у межах яких вони виникали. Значну увагу приділено гібридному характеру пострадянських режимів, неопатримоніальним практикам, інституційним проблемам модернізації, особливостям конституційного розвитку, економічним перетворенням та змінам зовнішньополітичних орієнтирів. Переконливо доведено, що причини конфліктності пов'язані не лише з територіальними чи етнічними суперечностями, а й зі специфікою політичної влади, ефективністю державних інститутів та стратегіями політичних еліт.

Другий розділ «Збройні конфлікти на пострадянському просторі: передумови, перспективи врегулювання» присвячений аналізу причин виникнення військових конфліктів, дослідженню військово-політичних протистоянь на території колишніх радянських республік, а також ролі провідних держав світу, міжнародних організацій і засобів масової інформації у процесах їх врегулювання. Розділ має виразний порівняльний характер. Автор досліджує Нагірно-Карабаський і Придністровський конфлікти, російсько-грузинську та російсько-українську війни, визначаючи як їхні спільні структурні риси, так і принципові відмінності щодо масштабів, міжнародного залучення, форм зовнішнього впливу та наслідків для регіональної безпеки. Аргументовано доведено, що більшість пострадянських конфліктів складно віднести лише до внутрішніх або міжнародних, адже вони значною мірою формувалися під впливом зовнішніх політичних сил.

У третьому розділі «Сучасний стан України на пострадянському просторі» увагу зосереджено на процесі становлення незалежної України після розпаду СРСР, розвитку українсько-російських відносин у пострадянський період та аналізі передумов повномасштабної агресії Російської Федерації проти України. Саме цей розділ є концептуальним ядром дисертації, оскільки на прикладі України автор демонструє практичне застосування запропонованої моделі еволюції лімінальної війни. Послідовно проаналізовано міжнародне визнання незалежності України, питання ядерного роззброєння та Будапештського меморандуму, еволюцію українсько-російських відносин, зміну зовнішньополітичного курсу, інформаційний вплив Росії, окупацію Криму, бойові дії на Донбасі та подальший перехід до повномасштабної війни у 2022 році.

Загалом дисертація є завершеним і цілісним науковим дослідженням. Її структура побудована таким чином, що окремі розділи органічно доповнюють один одного, забезпечуючи логічний перехід від аналізу політичної трансформації пострадянського простору до систематизації

військових конфліктів і подальшої концептуалізації російсько-української війни як ключового прояву сучасної пострадянської конфліктності. Підсумкові висновки відповідають поставленим завданням, відбивають основні результати дослідження та чітко репрезентують авторське бачення природи, розвитку й можливих шляхів подолання військових конфліктів на пострадянському просторі.

Оформлення дисертації відповідає встановленим вимогам до кваліфікаційних наукових праць, що подаються на здобуття ступеня доктора філософії. Робота містить ґрунтовний список використаних джерел, до якого включено наукові публікації, міжнародні документи, нормативно-правові акти, матеріали міжнародних організацій, аналітичні дослідження та сучасну літературу з проблем політичних режимів, демократії, міжнародної безпеки, гібридної війни й військових конфліктів. Значний обсяг використаних джерел підтверджує належний рівень емпіричної бази дослідження та широкий науковий пошук автора.

3. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Дисертаційну роботу виконано відповідно до наукового напрямку кафедри політології ННІ філософії, культурології, політології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, який охоплює дослідження політичних трансформацій, модернізації політичних режимів, проблем порівняльної політології та реформування політичної системи України у широкому міжнародному й порівняльному контексті. Тематика дисертації повністю узгоджується із зазначеними науковими пріоритетами, оскільки автор досліджує еволюцію політичних режимів пострадянських держав, особливості їх інституційного розвитку, вплив політичних характеристик на виникнення та розвиток конфліктів, а також місце України у процесах трансформації політичного й безпекового середовища пострадянського простору.

Зв'язок дисертації з науковою тематикою кафедри має не декларативний, а змістовний характер. У роботі військові конфлікти розглядаються як наслідок трансформаційних процесів, кризових явищ та інституційної незавершеності політичних систем. Завдяки цьому дослідження органічно доповнює наукові розвідки, присвячені посткомуністичним трансформаціям, акцентуючи увагу на їхньому конфліктогенному потенціалі. Водночас дисертація розширює наукове розуміння українського державотворення, демонструючи, що безпекові виклики для України були зумовлені не лише зовнішнім впливом, а й специфікою розвитку пострадянського простору, де здобуття незалежності далеко не завжди означало остаточне звільнення від неоімперських механізмів впливу.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки та рекомендації, представлені у дисертації, є належним чином аргументованими та базуються на комплексному використанні сучасних методів політологічного дослідження. Для порівняння військових конфліктів пострадянського простору за особливостями їх виникнення, розвитку та врегулювання автор використовує порівняльний політологічний метод. Історико-політологічний підхід забезпечує реконструкцію передумов конфліктів у контексті розпаду СРСР і подальших політичних трансформацій, тоді як системний та інституційний аналіз дозволяє розглядати конфліктність як наслідок взаємодії політичного режиму, рівня державної спроможності, зовнішнього впливу та міжнародного середовища.

Позитивної оцінки заслуговує використання методу case study у поєднанні з процесуальним аналізом під час дослідження російсько-української війни. Завдяки цьому автор не обмежується констатацією окремих подій, а простежує логіку їх розвитку, послідовність етапів та

поступовий перехід від прихованих форм агресії до відкритого воєнного протистояння. Такий підхід є цілком виправданим, оскільки для сучасних конфліктів вирішальне значення мають не лише бойові дії, а й процес їхньої поетапної ескалації та трансформації.

Високий рівень обґрунтованості результатів забезпечується також широкою джерельною базою. Автор спирається на праці, присвячені політичним режимам, посткомуністичним трансформаціям, міжнародним конфліктам, гібридній війні, теорії лімінальності та міжнародній безпеці, а також використовує документи міжнародних організацій, нормативно-правові акти, аналітичні матеріали й інші джерела, що стосуються досліджуваної проблематики. Поєднання ґрунтовного теоретичного аналізу з широким емпіричним матеріалом дозволило уникнути надмірної абстрактності та забезпечило належний рівень наукової аргументації.

Підсумкові висновки дисертації є логічним продовженням проведеного дослідження. Автор переконливо доводить, що військові конфлікти на пострадянському просторі мають комплексну природу, сформовану взаємодією історичних, етнополітичних, інституційних, режимних, геополітичних, економічних, інформаційних та міжнародно-правових чинників.

5. Основні наукові результати, одержані автором, та їх новизна.

Наукова новизна дисертаційної роботи насамперед полягає у запропонованому автором концептуальному переосмисленні військових конфліктів пострадянського простору на основі лімінального підходу. Війна трактується не лише як відкрите застосування регулярної військової сили, а як тривалий процес ескалації, що розгортається у проміжному стані між миром і повномасштабним воєнним протистоянням. Такий підхід становить вагомий теоретичний внесок, адже дозволяє подолати традиційне протиставлення миру, конфлікту та війни, демонструючи, що сучасні форми агресії часто функціонують у стані невизначеності, де поєднуються

політичний тиск, інформаційні кампанії, економічний примус, використання проксі-сил і локальне силове втручання.

Одним із найважливіших результатів дослідження стала авторська модель еволюції лімінальної війни. Запропонована модель виконує не лише описову, а й аналітично-пояснювальну функцію, дозволяючи простежити механізм переходу від прихованих і неоднозначно атрибутованих форм агресії до відкритого міждержавного воєнного конфлікту. Найбільш переконливо її застосовано при аналізі російсько-української війни, яка розглядається як результат тривалого процесу наростання конфлікту, а не як подія, що розпочалася у лютому 2022 року.

Важливим елементом наукової новизни є запропоноване автором уточнення поняття «розрив лімінальності». Під ним розуміється момент, коли приховані, гібридні або заперечувані форми агресії переходять у відкриту фазу війни. У контексті російсько-українського конфлікту таким етапом визначено повномасштабне вторгнення Російської Федерації, яке остаточно продемонструвало справжній характер попередньої стадії протистояння. Запропоноване трактування дозволяє відмовитися від штучного розмежування між гібридною та повномасштабною війною, показуючи їх як взаємопов'язані етапи єдиного процесу ескалації.

До вагомих результатів дослідження належить і розроблення режимно-конфліктної моделі аналізу військових конфліктів пострадянського простору. Її сутність полягає у поясненні виникнення та розвитку конфліктів через взаємозв'язок політичних і інституційних характеристик держав. Конфліктність розглядається як наслідок взаємодії комплексу чинників, що формують специфічну режимно-конфліктну конфігурацію. Схвальної оцінки заслуговує також складена автором таблиця 1.3, яка підсилює аргументацію на користь запропонованої моделі. Такий підхід враховує не лише зовнішній вплив або етнополітичні суперечності, а й рівень інституційної спроможності держави, характер політичного режиму, ефективність модернізаційних

процесів, легітимність влади та її здатність забезпечувати суспільну інтеграцію.

Окремого схвалення заслуговує запропонована двовісна таксономія військових конфліктів пострадянського простору, побудована на поєднанні двох критеріїв – інтенсивності насильства та рівня міжнародного залучення. Її новизна полягає у відмові від винятково географічної чи хронологічної класифікації на користь структурного аналізу конфліктів. Один із вимірів дозволяє оцінити масштаби бойових дій, людські втрати, тривалість та рівень руйнувань, тоді як інший характеризує ступінь трансформації локального конфлікту у складову ширшого геополітичного протистояння. Такий підхід є особливо актуальним для пострадянського простору, де внутрішні та міжнародні конфліктні процеси нерідко тісно переплітаються. Позитивним є те, що таблиці 2.1 і 2.2 дають змогу простежити логіку авторських міркувань щодо двовісної таксономії збройних конфліктів на пострадянському просторі й конкретизувати операціоналізацію запропонованої класифікації, що підвищує пояснювальний потенціал порівняльного дослідження.

Важливим науковим результатом є висновок автора про те, що російсько-українська війна є не лише прикладом міждержавного конфлікту, а концентрованим проявом основних закономірностей пострадянської конфліктності. У ній поєдналися незавершеність постімперського розмежування, недосконалість міжнародних гарантій безпеки, суперництво щодо геополітичного вибору, використання гібридних технологій, інформаційна агресія, проксі-механізми та поступовий перехід до відкритої війни. Такий підхід дозволяє розглядати український кейс як визначальний елемент трансформації всієї пострадянської та європейської системи безпеки.

До числа наукових результатів належить також поглиблення уявлень про роль міжнародних організацій, провідних держав світу та засобів масової інформації у процесах врегулювання або затягування військових конфліктів. Автор показує, що міжнародне втручання може проявлятися у різних формах

– від миротворчих і посередницьких місій до політичного блокування, підтримки статус-кво чи інформаційного супроводу конфліктів. Такий висновок є важливим для розуміння сучасних обмежень міжнародної системи безпеки, особливо в ситуаціях, коли один із учасників конфлікту має значний вплив на міжнародні інституції.

У цілому наукова новизна дисертації визначається не лише розробленням окремих понять, моделей і класифікацій, а й формуванням комплексної аналітичної концепції порівняльного дослідження військових конфліктів на пострадянському просторі. Автору вдалося інтегрувати режимний, інституційний, історико-політичний, геополітичний та безпековий підходи, що забезпечило концептуальну цілісність і високу методологічну цінність проведеного дослідження.

6. Дотримання академічної доброчесності.

Дисертація Кошельника В. Е. виконана на належному науковому рівні та свідчить про самостійність проведеного дослідження. Автор демонструє власне бачення проблематики, послідовно обґрунтовує сформульовані положення й коректно використовує результати попередніх наукових напрацювань. У роботі належним чином оформлено посилання на використані наукові публікації, офіційні документи, аналітичні матеріали та інші джерела, які становлять теоретичну й емпіричну основу дослідження. Представлені автором концептуальні розробки, зокрема модель еволюції лімінальної війни, режимно-конфліктна модель і двовісна таксономія військових конфліктів, визначені як результати власної наукової діяльності.

Бібліографічна база дослідження є достатньо повною та відповідає тематиці дисертації. Вона охоплює праці вітчизняних і зарубіжних учених, документи міжнародних організацій, нормативно-правові акти, аналітичні дослідження та сучасні публікації, присвячені питанням пострадянських трансформацій, міжнародної безпеки, військових конфліктів, демократичного розвитку та гібридної війни. Це свідчить про високий рівень

опрацювання наукової літератури й прагнення автора комплексно дослідити проблему в широкому міжнародному та міждисциплінарному контексті.

Ознак порушення принципів академічної доброчесності в дисертаційній роботі не виявлено. Використані положення, ідеї та результати інших дослідників належним чином атрибутовані, а власні наукові узагальнення, авторські моделі та висновки відповідають вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

7. Практичне значення отриманих результатів.

Практична цінність дисертаційної роботи полягає в можливості використання її результатів для дослідження, прогнозування та попередження військових конфліктів на пострадянському просторі. Запропоновані автором підходи можуть бути застосовані під час удосконалення механізмів раннього виявлення конфліктних загроз, розроблення інструментів міжнародного реагування, формування політики протидії гібридним викликам, оцінювання ризиків «заморожених» конфліктів і підготовки стратегій постконфліктної відбудови.

Особливий практичний інтерес становить модель еволюції лімінальної війни, яка може бути використана як основа для створення системи індикаторів раннього попередження. Її застосування дає можливість своєчасно фіксувати перехід від політичного тиску до прихованих форм агресії, подальшу трансформацію такого протистояння у гібридний конфлікт та його можливу ескалацію до відкритої війни. Подібний інструментарій є актуальним не лише для України, а й для інших держав, які стикаються з ревізіоністською політикою або мають неврегульовані територіальні конфлікти.

Результати дослідження можуть бути використані у діяльності органів державної влади, безпекових структур, аналітичних центрів і міжнародних організацій під час підготовки стратегічних документів, оцінювання загроз, реагування на прояви гібридної агресії та вироблення підходів до

врегулювання конфліктів. Водночас робота акцентує увагу на важливості поєднання внутрішньої політичної стійкості держави з дієвими міжнародними механізмами гарантування безпеки, що є особливо актуальним з огляду на український досвід.

Отримані результати можуть бути успішно використані й у навчальному процесі. Матеріали дисертації доцільно залучати під час викладання дисциплін із порівняльної політології, теорії політичних режимів, посткомуністичних трансформацій, маніпулятивних технологій ЗМІ й пропаганди, міжнародних конфліктів, гібридних війн, міжнародних відносин, регіональної та глобальної безпеки, політичної комунікації, конфліктології тощо. Запропоновані автором концепції, моделі та класифікації можуть слугувати основою для лекцій, практичних занять, аналітичних матеріалів і подальших наукових досліджень.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Високо оцінюючи науковий рівень дисертаційної роботи В. Е. Кошельника, варто звернути увагу на окремі аспекти, які мають дискусійний характер і можуть стати предметом наукової дискусії під час проведення захисту.

Запропонована автором модель еволюції лімінальної війни є цікавою та має значний теоретичний потенціал. Водночас доцільним видається ширше обґрунтування можливостей її використання для аналізу інших військових конфліктів на пострадянському просторі. Хоча російсько-українська війна є найбільш репрезентативним прикладом, варто було б показати, наскільки ця модель придатна для інтерпретації подій у Придністров'ї, російсько-грузинській війні та інших конфліктах. Під час захисту було б корисно почути позицію автора щодо універсальності запропонованої концепції або меж її застосування.

У дисертації розглянуто вплив інформаційного чинника на розвиток військових конфліктів, однак цей напрям дослідження міг би бути

висвітлений більш комплексно. Особливо це стосується ролі інформаційних операцій у підтриманні лімінального стану конфлікту, формуванні викривлених наративів, делегітимації державних інститутів та створенні альтернативних трактувань агресії. У зв'язку з цим доцільно було б уточнити місце інформаційного компонента в запропонованій моделі еволюції лімінальної війни.

Певні питання викликає визначення постлімінальної трансформації як завершального етапу авторської моделі. Зважаючи на те, що російсько-українська війна триває, зміст цього етапу поки що має переважно теоретичний характер. Доцільно конкретизувати критерії, за яких можна говорити про початок постлімінальної трансформації, зокрема чи пов'язується вона із завершенням бойових дій, політичним врегулюванням, відновленням територіальної цілісності, трансформацією міжнародної системи безпеки або змінами всередині держави-агресора.

9. Загальні висновки щодо дисертаційної роботи.

Дисертаційна робота Кошельника Владислава Едуардовича «Військові конфлікти на пострадянському просторі: порівняльний аналіз» становить завершену наукову працю, що вирізняється системністю дослідження та самостійністю отриманих результатів. У дослідженні успішно вирішено важливе наукове завдання, пов'язане з комплексним політологічним осмисленням військових конфліктів на пострадянському просторі, визначенням їхніх причин, закономірностей розвитку, режимних особливостей, міжнародного виміру та наслідків для України та європейської системи безпеки.

Дисертація характеризується належним теоретико-методологічним рівнем, ґрунтовною джерельною базою та містить низку авторських концептуальних напрацювань. Особливої уваги заслуговують модель еволюції лімінальної війни, концепція розриву лімінальності, режимно-конфліктна модель аналізу, а також двовісна таксономія військових

конфліктів. Робота відзначається актуальністю тематики, логічною побудовою, внутрішньою цілісністю, науковою новизною та практичною спрямованістю.

Отримані результати є належним чином аргументованими, повністю відповідають поставленим меті й завданням дослідження та можуть бути використані у подальших наукових розвідках, навчальному процесі, експертно-аналітичній діяльності й під час формування державної політики у сфері запобігання військовим конфліктам та протидії сучасним формам гібридної агресії. Дисертаційна робота відповідає встановленим вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії, у тому числі вимогам чинного Порядку присудження ступеня доктора філософії та вимогам щодо оформлення дисертаційних досліджень.

З урахуванням актуальності обраної теми, належного рівня наукової новизни, обґрунтованості отриманих результатів, а також їхнього теоретичного і практичного значення вважаю, що Кошельник Владислав Едуардович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 052 – Політологія.

Доктор політичних наук, доцент,
старший науковий співробітник
Сумського державного університету

Микола НАЗАРОВ

Онлайн сервіс створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 13:36:25 06.08.2026

Назва файлу з підписом: Відгук_офіційного_опонента_М_С_Назарова-2.pdf.p7s

Розмір файлу з підписом: 17.3 КБ

Перевірені файли:

Назва файлу без підпису: Відгук_офіційного_опонента_М_С_Назарова-2.pdf

Розмір файлу без підпису: 143.2 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: НАЗАРОВ МИКОЛА СЕРГІЙОВИЧ

П.І.Б.: НАЗАРОВ МИКОЛА СЕРГІЙОВИЧ

Країна: Україна

РНОКПП: 3308318456

Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА

Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 13:36:24 06.08.2026

Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"

Серійний номер: 5E984D526F82F38F04000000727D790149D77C07

Алгоритм підпису: ДСТУ 4145

Тип підпису: Удосконалений

Тип контейнера: Підпис та дані в окремих файлах (CAAdES detached)

Формат підпису: З повними даними ЦСК для перевірки (CAAdES-X Long)

Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2026.07.08 13:00

